
"Meer stokken, meer riemen, meer snoeren"

JETTE - Ons land kent de laatste jaren opvallend veel gevallen van kindermishandeling met fatale afloop. Dat zegt kinderarts Johan Marchand van de Vertrouwenscentra Kindermishandeling. "Het fysieke geweld wordt ook ernstiger. Meer stokken, meer snoeren, meer broeksriemen. Maar er zijn soms geen opvangplaatsen voor kinderen die zo hard mishandeld worden dat ze niet thuis kunnen blijven..."

Quinten (2) werd in juli 2007 doodgeschot door z'n stiefmoeder Els Lozie. Z'n biologische mama had net het Vertrouwenscentrum in Gent ingeschakeld.

Terwijl zijn familie Kerstmis vierde, zat Davey (17) opgesloten in een koud, donker hok. Zijn stiefvader en z'n moeder folterden hem zo hard, dat hij in 2004 stierf van ontbering.

Maandenlang werd de Britse 'Baby P' mishandeld, voordat hij in november 2007 overleed. Hulpverleners zagen de peuter zo'n 60 keer, maar konden z'n dood niet verhinderen.

Miguel (2) stierf nadat hij klappen kreeg van de vriend van zijn moeder. "Kleine kinderen vormen de kwetsbaarste groep omdat ze niks kunnen terugdoen," zegt Marchand.

28 februari 2007. Geneviève Lhermitte doodt haar vijf kinderen met een mes. De vrouw was depressief en had hulp gevraagd aan een psychiater. Mehdi (3) was haar jongste kind.

Lhermitte: "Ik lokte Mina (8) naar boven door te zeggen dat ik een cadeautje had. Ik heb haar vastgenomen en gezegd dat ik erg veel van haar hield. Daarna heb ik haar gedood."

Daarna roept ze Myriam (10) naar boven. Niet naar de slaapkamer maar naar het bureau. "Ik zei dat ik een verrassing had, maar ze mocht nog niet zien welke. "

Norah (12) is het petekind van dokter Schaar, die op de bovenverdieping van het huis in de Général Jacqueslaan 42 in Nijvel woont. Volgens Lhermitte is hij de oorzaak van alles.

Als laatste roept Lhermitte Yasmine (14) naar de slaapkamer. Ook voor haar heeft ze zagezegd een verrassing. Na de dood van de kinderen legt Lhermitte knuffels in hun armen.

24 augustus 2008. Chantal Ligot verstikt dochter Julie (4) en zoontje (2) Junior om haar ex-man te treffen. Vier maanden later pleegt de ontroostbare vader zelfmoord.

Afgelopen week stond voor het assisenhof in Brugge Els Lozie terecht, een stiefmoeder die het tweejarige zoontje Quinten van haar nieuwe vriend doodschopte. Er was bij de biologische moeder van Quinten al langer een vermoeden dat het misliep, de kleine had regelmatig blauwe plekken en krabletsels, maar artsen en het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling in Gent oordeelden dat het niet om een crisissituatie ging.

Enkele weken eerder moesten zich voor datzelfde assisenhof de stiefvader en de moeder van de 17-jarige Davey Vanden Berghe verantwoorden. Het koppel had de jongen vier jaar geleden doodgefolterd. De tiener werd opgesloten in een dichtgetimmerd washok, kreeg rammelingen, en werd uitgehongerd. De burens belden ooit wel eens de politie, maar alles bleef bij het oude.

Zijn dit losstaande gevallen of is er meer aan de hand? En vooral: waarom negeert iedereen de alarmsignalen, hoewel die er toch overduidelijk zijn. Johan Marchand, kinderarts bij het vertrouwenscentrum Kind in Nood in Jette, vindt ook dat er wat loos is.

"De laatste jaren zien we dit soort zaken van zeer ernstige mishandeling toch iets te veel om te zeggen dat het maar een toevallig verschijnsel is. Het is trouwens geen exclusief Belgisch fenomeen, ook Nederland en Engeland hebben hun schandalen gehad. Maar wat van over het Kanaal komt, heeft men hier vaak liever niet. Voor 1996 dachten we ook dat we hier geen seriemoordenaars hadden. En telkens worden dan vragen gesteld bij het beschermingsstelsel. Er is immers een duidelijk verband tussen die gevallen. Namelijk: wat doen we verkeerd?"

In de zaak van Quinten werd het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling van Gent ingeschakeld door de moeder. Daar oordeelde men dat het niet om een crisissituatie ging en besloot men om pas enkele weken later Lozie en haar vriend uit te nodigen voor een gesprek. In de tussentijd werd het kind doodgetrapt. Heeft dat centrum gefaald?

"Ik ken de zaak niet genoeg om daarover te oordelen. Maar we zitten soms gevangen in echtscheidingsituaties. We krijgen een verhaal, en op basis daarvan moeten we inschatten hoe snel we optreden. ... Ach, achteraf is het gemakkelijk om te zien wat er aan de hand was, maar een foute inschatting kan uiteraard wel fataal zijn."

U vindt dat zaken met fatale afloop bestudeerd moeten worden.

"Inderdaad. Alles wat we er nu over weten, vernemen we via de pers. Maar in Groot-Brittannië worden zulke dossiers systematisch onderzocht door een team uit alle disciplines van de hulpverlening. Een serious case review heet zo iets. Daarin staan drie vragen centraal: hoe is dit kunnen gebeuren, was dit te voorspellen, en hoe is zo iets te voorkomen? Dat zou hier ook moeten gebeuren, geval per geval de kindermoorden bekijken. Getuigenissen van familie, hulpverleners, agenten, leerkrachten, ... kunnen nuttig zijn om te reconstrueren hoe iets is gelopen en daar uit leren."

Moeten ook gezinsdrama's bestudeerd worden?

"Jaja, ook de moorden van Geneviève Lhermitte op haar vijf kinderen. Niet om een schuldige aan te wijzen, wel om te achterhalen waarom het is kunnen gebeuren. En of we in sommige gevallen sneller bescherming hadden moeten bieden. Je mag ook niet vergeten dat heel wat mensen in moeilijke omstandigheden werken. Soms zegt iemand in het gezin: "Ik wil niet dat je er met iemand anders over spreekt." Soms hebben hulpverleners allemaal een deeltje van de puzzel in handen, maar wordt de puzzel zelf niet gelegd."

Wordt kindermishandeling een groter probleem in onze maatschappij? Het aantal meldingen bij de vertrouwenscentra neemt alvast elk jaar toe...

"We zien de laatste jaren vrij veel zwaar fysiek geweld. Kinderen die met voorwerpen geslagen worden, met stokken, met broeksriemen, met dubbel geplooid elektrische snoeren. Vroeger zagen we dat heel ernstige geweld minder. Ik zit al twintig jaar in het vak, maar een kind dat in een hok opgesloten werd en geen eten kreeg, is nieuw."

Waarom neemt de ernst van de mishandeling toe?

"Voorlopig heb ik daar geen verklaring voor. Mijn grootouders hebben twee wereldoorlogen meegemaakt, maar het is een vals idee om te denken dat onze maatschappij nu minder gewelddadig is. Het gaat duidelijk niet zo goed binnen veel gezinnen. Uit internationale studies blijkt dat 1 op 10 kinderen slachtoffer is van een vorm van mishandeling. Alleen hebben we in ons land geen studies om dat cijfer te staven."

Is dat een probleem?

"Ja, omdat je zonder Belgisch cijfermateriaal beleidsmakers niet kan overtuigen."

U pleit voor de oprichting van een expertisecentrum.

"Er moet een neutrale instantie komen die gegevens rond mishandeling bundelt. Met een echt mandaat om voor de overheid als adviesorgaan te functioneren. Als werkveld wegen we veel te weinig op het beleid. Als ze niet naar ons luisteren, dan misschien wel naar een adviesraad."

Hoeveel kinderen worden er via uw centrum jaarlijks uit hun gezin gehaald?

"Vijf tot tien keer per jaar adviseren we dat het kind niet thuis kan blijven. Maar het grote probleem in Brussel én Vlaanderen is dat er niet genoeg opvangplaatsen zijn. En dus belanden de kinderen op een wachtlijst."

"We hadden hier vorig jaar een 10-jarige jongen. Hij werd geregeld door z'n vader geslagen met een elektriciteitsnoer. De ouders waren bereid om mee te werken, ze zagen ook dat het zo niet verder kon. Maar we konden de jongen niet uit dat gezin halen omdat er geen opvangplaats was. In de tussenperiode heeft dat kind vele signalen gegeven dat het echt uit huis moest. Ook buiten de werkuren... (Fel) Eigenlijk bedrieg je die kinderen. Eerst zeg je: praat met ons, je hoeft niet meer naar huis, en vervolgens duw je ze terug in een onveilige situatie."

"Ook met jeugdzorg en de parketten wringt daar het schoentje. Zij zien ook dat ze te weinig plaatsen hebben, en stellen vanuit die vaststelling een ander soort hulp voor. Soms vragen ze: moet die kleine eigenlijk wel geplaatst worden? Vorig jaar hebben we hier vier zo'n gevallen gehad. Een paar tieners wilden achteraf niet meer met ons spreken. Ze vonden dat we hen in de steek hadden gelaten. En gelijk hebben ze. Want voor ons is dit frustrerend, maar voor die kinderen is het ronduit gevaarlijk!"

Een paar maanden geleden heeft u ontslag genomen als directeur van het Vertrouwenscentrum. Was dit de aanleiding?

"Het heeft zeker meegespeeld. In het verleden wist ik altijd: ik kan deze kinderen helpen. Maar het wordt moeilijker als je weet dat het thuis onveilig is voor ze en je niks kan doen. Dit is nochtans België, de welvaartstaat. Ik doe deze job vanuit een engagement, maar ik mis dat meer en meer op niveau van het beleid. En als het helemaal fout loopt en het kind wordt vermoord, dan staat de pers aan onze deur."

Komt kindermishandeling vaker voor in sociaal zwakkere milieus?

"Er is zeker een link met kansarmoede. En we krijgen ook vaker heel jonge ouders over de vloer. Maar het allervakst komt mishandeling voor bij ouders die als kind zelf mishandeld zijn. Die proberen we te deblokkeren, door met hen over hun eigen verleden te praten. Want de meeste mensen willen hun kind helemaal niet mishandelen, soms denken ze ook echt dat ze dat niet doen. Behalve natuurlijk als je je kind niet één, maar tien keer slaat met een elektrisch snoer. Dan moet je hem zelfs vasthouden, anders loopt hij weg."

Slik...

"Ik stel het zo scherp, omdat dit soms vanuit jeugdzorg geanalyseerd wordt. Ik had hier eens een kind van acht dat op drie plaatsen met een hete vork verbrand was. Mama had dat toegegeven. En omdat ze zo goed meewerkte, hoefde die zaak niet meer bij de jeugdrechtbank te blijven. Dat wil zeggen dat men op basis van vrijwilligheid verder werkt met die moeder. Men legt haar geen voorwaarden op. Ik kon daar niet bij ... Ze heeft die vork in de tussentijd twee keer moeten opwarmen, hè.

Ik wil nochtans ver gaan om aan de attitude van agressieve mensen te werken. Maar als ik zoiets met m'n vrouw doe en ze gaat naar de politie, dan word ik - minstens voor even - opgesloten en volgt er een serieus proces. Als ouders dat bij een kind doen en ze willen er over praten, dan mag dat worden afgesloten. Ik vind dat niet juist."

Krijgen ouders te veel kansen? Hoeveel keer mag je je kind bont en blauw slaan voor het je wordt afgenomen?

"Zolang het kind positieve signalen uitzendt, kan het in het gezin blijven. Een ouder kan eens hervallen, maar als het kind blijft aangeven dat het zich niet goed voelt, dan is een plaatsing de enige oplossing. Het is niet omdat ouders kleine stapjes zetten - ze vinden werk, een stabiele relatie, ze drinken niet meer - dat de situatie voor het kind er per se op verbetert. Nu is men binnen de jeugdzorg geneigd om enkel naar die ouders te luisteren, die vaak braaf meewerken. Maar soms wordt het kind zelf niet eens gehoord. Daarom moeten wij altijd aan de kant van het kind blijven staan, want het is op dat niveau dat verbetering zichtbaar moet zijn, en niet enkel op het niveau van de ouders."

Stiefkinderen lopen meer risico op mishandeling?

"Ja, en adoptiekinderen ook. Sociobiologen zeggen dat het te maken heeft met de overleving van de eigen genen. Dat de ander z'n nakomelingen plaats moeten ruimen voor de jouwe. In de dierenwereld ziet men dat ook wel. Als een leeuw aan het hoofd van een nieuwe groep komt, doodt hij vaak de welpen van een ander mannetje. Maar dat is maar één uitleg. Er spelen ook vaak andere dingen. In wedersamengestelde gezinnen waar het mis gaat, beschouwt men het kind van de ander vaak als een last, als een obstakel voor z'n eigen geluk."

"Ongewenst zijn is ook een risicofactor. Alleen weten de mensen die een baby'tje zien vaak niet of het gepland was. Ik vind dat artsen daar gerust naar mogen vragen."

"Soms zijn de verwachtingen ook extreem hoog. Een kind van drie maanden slaapt niet per se door. "Die doet dat om mij te pesten," horen we hier soms. Een éénjarige die altijd z'n speelgoed weggooit? "Testgedrag," zal elke pediater zeggen. Maar in het kader van een slechte relatie wordt dat "die is met mijn kloden aan het spelen."

Partnergeweld baart jullie ook zorgen?

"In sommige steden heeft tegenwoordig één op tien politie-interventies te maken met partnergeweld. Zelfs als de kinderen geen kloppen krijgen, beschouwen we dat als mishandeling. Soms zien ze het, soms horen ze het, en soms worden ze zelf slachtoffer. Die kinderen ontwikkelen zich vaak ook niet zo goed."

U heeft het al een paar keer gezegd: het beleid is niet geïnteresseerd. Hoe komt dat?

"Geweld dat van buitenaf komt, is beter beheersbaar. Geweld van binnen het gezin is iets veel bedreigenders. Want als je cijfers op tafel legt over geweld op kinderen, moet je ook durven zeggen dat het niet goed gaat. Dat de emotionele en opvoedingssituatie niet goed is. We moeten veel meer energie steken in de ondersteuning van het ouderschap. En je burgerplicht vervullen. Ik heb ooit mijn buurvrouw aangesproken omdat ik zag dat het misliep bij haar thuis. Later heb ik haar zelfs aangemeld, bij een ander centrum weliswaar. Ik pleit voor gezonde bemoeizucht."

Kirsten BERTRAND